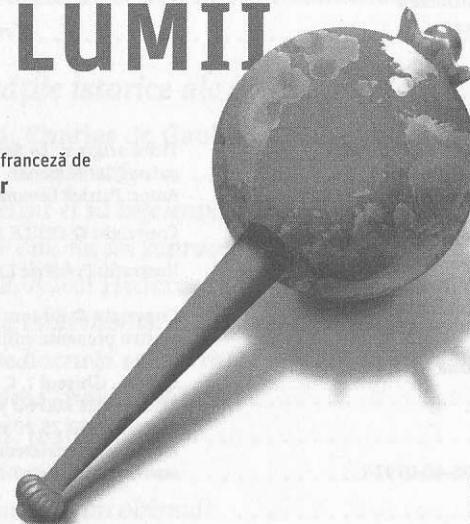

PATRICK LEMOINE

SĂNĂTATEA MENTALĂ A MARILOR CONDUCĂTORI AI LUMII

Traducere din franceză de
Liana Haidar

Descrierea CIP a Bibliotecii
Naționale a României

LEMOINE, PATRICK

Sănătatea mentală a marilor
conducători ai lumii / Patrick Lemoine ;
trad. din franceză de Liana Haidar.

București : Editura Trei, 2020
Conține bibliografie

ISBN 978-606-40-0797-1

I. Haidar, Liana (trad.)

159.9

ISBN 978-606-40-0797-1

Titlul original: *La Santé psychique de ceux
qui ont fait le monde*
Autor: Patrick Lemoine

Copyright © ODILE JACOB, 2019

Ilustrații: Frédéric Leclerre

Copyright © Editura Trei, 2020
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90;
Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

Cuprins

Introducere	11
Puterea: o boală primejdioasă?	12
Să fie de fapt puterea cea care îi atrage și îi selectează pe cei mai „originali“?	13
Grăuntele de nebunie în care rezidă puterea lumii	14
Diagnosticile: de ce boli suferă conducătorii noștri?	15
I. Personalitățile istorice ale epocii „moderne“	19
Capitolul 1. Charles de Gaulle	21
Bastion al națiunii	24
Ce n-a reușit el să înțeleagă	26
Un mare om, nu un supraom	28
Capitolul 2. Adolf Hitler	33
Copilăria unui monstru	36
Artist mediocru și soldat ratat	38
„Iluminarea“ paranoidă	42
Capitolul 3. Iosif Stalin	53
Categoric, rebel	56
Rutina unui tiran obișnuit	57
În stare de orice	59
Capitolul 4. Winston Churchill	63
Născut într-o mare familie aristocrată, dar prea puțin răsfățat	66

<i>Omul potrivit când țara e în pericol</i>	68
<i>Un geniu cu tulburare bipolară?</i>	70
Capitolul 5. Napoleon Bonaparte	79
<i>O sumedenie de tați-substitut sau puterea complexului oedipian!</i>	82
<i>Examenul clinic</i>	87
Capitolul 6. Maximilian (de) Robespierre	93
<i>Un Tânăr mult prea serios</i>	96
<i>O personalitate inflexibilă, ca să nu zicem rigidă</i>	99
Capitolul 7. Maria-Antoaneta	103
<i>O Tânără candidă</i>	106
„ <i>Târfa Babilonului</i> ”	107
<i>Regina frivolității</i>	109
<i>O incredibilă impopularitate: de ce nu o iubea Franța</i>	111
<i>Midinetă inițial, sfântă la final</i>	113
Capitolul 8. Ecaterina cea Mare a Rusiei	117
<i>O Tânără ambicioasă</i>	120
<i>O suverană luminată și o femeie (extrem de) liberă</i>	123
Capitolul 9. Ludovic al XIV-lea	131
<i>Frenzie sexuală și absolutism</i>	134
<i>Traumatizat de Fronda nobilimii</i>	135
II. Personalitățile istorice ale epocii „vechi”	147
Capitolul 10. Carol Quintul	149
<i>De la prognatism la arahnofobie: un carnet de sănătate bine garnisit</i>	151
<i>Tulburările psihice</i>	153
<i>O ereditate încărcată</i>	154
<i>Născut cu linguriță de argint în gură</i>	155
<i>Un ideal și atâtea eșecuri</i>	156
<i>Un melancolic obsedat de ideea morții</i>	160

Capitolul 11. Ioana d'Arc	163
<i>Printre primele feministe</i>	166
<i>Vocile divine</i>	168
<i>Încrederea regelui</i>	171
<i>Examenul clinic</i>	173
<i>Arsă de via pentru a nu fi deflorată</i>	183
Capitolul 12. Iulius Caesar	187
<i>Mama ta este însuși pământul Romei</i>	190
<i>Un abil dictator impus de proletariat</i>	192
<i>Tine minte că vei muri</i>	193
<i>Omul exceselor, dar, cu toate acestea, cu picioarele pe pământ</i>	197
Capitolul 13. Alexandru Macedon	203
<i>Un tată violent, o mamă isterică, un dascăl de geniu</i>	206
<i>Hotărât lucru: Alexandru va fi viitorul Ulisel!</i>	207
<i>Personalitate ambivalentă</i>	208
Capitolul 14. Buddha	213
<i>Santinelă a umanității</i>	215
<i>Viață de prinț</i>	217
<i>Evenimentul traumatic</i>	217
<i>Asceză anorectică: transă a căutării sau căutare a transei?</i>	219
<i>Calea de mijloc</i>	221
Concluzii	223
Guvernul ideal	229
<i>Chestionar politic: Al cui destin mareț credetă că vi s-ar potrivi mai bine, ținând cont de propriile fragilități?</i>	235
Răspunsuri	237
Multumiri	239

Capitolul 1

Charles de Gaulle

(1890 – 1970)

Născut pe 22 noiembrie 1890, acest militar de carieră respinge armistițiul din 1940 (cu Germania nazistă și Italia fascistă) și pleacă în exil la Londra. Condamnat la moarte și deposedat de cetățenia franceză de către guvernul de la Vichy, el organizează Forțele Franceze Libere impunându-se ca interlocutor în fața aliaților. Conducător al Franței în momentul eliberării, demisionează în 1946 și, după întemeierea mișcării politice Adunarea Poporului Francez, traversează o perioadă de izolare socială și politică. Revine la putere în 1958, în plin război cu Algeria, a cărei independență o încurajează prin semnarea în 1962 a Acordului de la Evian, în ciuda împotrivirii înverșunate a algerienilor de origine franceză (pieds-noirs) care au fost obligați să se repatrieze. Președinte al Consiliului de Stat, el obține prin referendum aprobarea noii constituții a celei de-a V-a Republici Franceze. Confruntat cu criza din mai 1968, reușește să-i pună capăt organizând alegeri legislative anticipate, unde obține o majoritate zdrobitoare. În cele din urmă, în 1969, susținând activ un referendum și mizând pe câștigarea lui, pierde, se retrage din viața politică și se stinge din viață opt săptămâni mai târziu. Generalul de Gaulle ne-a lăsat printre altele o însemnată operă literară.

Generalul de Gaulle este singura mare personalitate din această carte pe care am întâlnit-o în carne și oase! Nu eram, desigur, decât un puști în jur de zece ani, agitându-și micul său tricolor, cuminte în mijlocul sutelor de elevi adunați în piața primăriei din Thonon-les-Bains. Era începutul celor „trei decenii glorioase“ de boom economic în Franța și noul președinte al Republicii, aflat într-unul

dintre numeroasele sale turnee prin Franța, strângea nenumărate mâini... printre care și pe cea a tatălui meu aliniat cuminte (precum tatăl, aşa și fiul) în rândul orășenilor de vază. Această onoare mi-a asigurat printre colegi un imens, deși efemer, prestigiul. Tatăl meu era atât de mândru, încât nici nu mai voia să-și spele mâna care o strânse pe cea a unui atât de impunător personaj... decizie greu de respectat pentru un medic! Asta ca să înțelegeți cât îmi este de greu să fiu obiectiv în momentul în care mă lansez în scrierea acestui prim capitol!

Ca să revin la marele nostru bărbat de stat, copilăria sa a fost una cât se poate de obișnuită, crescând în sânul unei familii pe cât de catolice, pe atât de patriote. Tatăl său, profesor, considerat la acea vreme un înalt funcționar de stat, a insuflat familiei sale cultul măreției Franței.

Autor al apelului la rezistență din 18 iunie 1940, conducător al Rezistenței Franceze în fața ocupației naziste, precum și al guvernului în exil, fondator al celei de a V-a Republici și cel dintâi președinte al acesteia, între 1959 și 1969, iată un palmares pe cinste!

Bastion al națiunii

În opinia lui Jacques Lacan, analiza numelui ne permite uneori să descifrăm mai bine psihologia unei anumite personalități. În vreme ce numele de botez Charles este forma modernă a latinescului medieval *Carolus*, care înseamnă „bărbat puternic“, patronimul de Gaulle provine din flamandă, limbă germanică, în care *van de Walle* înseamnă „zid de apărare“, „bastion“, chiar dacă au fost invocate și alte etimologii precum „Galeuz“ sau „Balena“, categoric mai nepotrivate... cel puțin în opinia mea. De altfel, întreaga sa viață, Marele Charles s-a considerat un

apărător al Franței, o santinelă neclintită care veghea asupra granițelor sale, o apără cu umbra sa protectoare. Așadar Charles de Gaulle s-ar putea traduce prin „zid puternic“, bastion de necucerit al integrității teritoriale. Este uimitoare măsura în care această semnificație este opusă celei a numelor de botez și de familie ale vechiului său adversar, François Mitterrand. Prenumele François are aceeași origine ca „francez“, iar numele de familie Mitterrand înseamnă „om din mijlocul pământului“. Din punct de vedere etimologic, François Mitterrand s-ar putea traduce, așadar, prin „francez obișnuit sau mediu“. Un bărbat bine ancorat, ferm instalat în mijlocul pământului său. Acest cinic superdotat a susținut întotdeauna că *in medio stat virtus* („virtutea se află la mijloc“). Un om al consensului, singurul din istorie care a reușit să unească toate partidele de stânga. Exact opusul lui Charles de Gaulle, care nu a ezitat să părăsească scena politică atunci când a simțit că nu poate conta pe solidaritatea „Franței partidelor“. O frântură de istorie, de Gaulle, figura Comandorului, santinelă pe treptele „împărăției“, se regăsește față în față cu Mitterrand, „țăranul“ (*le paysan*, în franceză, cuvânt derivat din *paganus* — păgân), cel „stabil“. Două patronime opuse, două destine identice, cel puțin în ceea ce privește faptul că amândoi au ajuns să dețină puterea supremă!

Tot în legătură cu numele Marelui Charles, trebuie menționat faptul că „de“ este articolul hotărât în limba neerlandeză și nu o particulă nobiliară, chiar dacă a existat această confuzie... De Gaulle, oricum, s-a considerat a fi mai presus decât un aristocrat.

De-a lungul celor optzeci de ani de viață, Generalul a avut o unică obsesie: măreția Franței, din care urma să decurgă propria sa măreție.

Dar cum de un militar, provenit dintr-o familie foarte tradiționalistă, ca să nu spunem reacționară, ieșit de pe băncile Școlii Militare de la Saint-Cyr, modelat într-un

tipar de disciplină, fost protejat al lui Philippe Pétain, a putut sfida în aşa fel ierarhia militară? Trebuie să ne amintim că, în realitate, el nu era chiar atât de disciplinat din moment ce în toiul războiului din 1914–1918, la Verdun, a nesocotit ordinele primite și a atacat inamicul, acțiune care s-a soldat cu luarea sa ca prizonier de către germani. Firea sa suspicioasă, aproape supărăcioasă, nu era deloc apreciată de profesorii săi de la Saint-Cyr, după cum stau mărturie calificativele sale mediocre de la acea vreme.

Fuga sa la Londra, ca un dezertor, ca un trădător, aşa cum din punct de vedere juridic chiar era în acel moment, lansarea apelului din 18 iunie, asumarea conducerii Rezistenței, impunerea vizavi de aliați drept conducător al Franței libere — nimic din toate acestea nu era în contradicție cu personalitatea sa... de-a dreptul îndărjită, am putea spune! Acest caracter dificil, ca să spunem lucruri pe nume, nu i-a înclesnit mai târziu relațiile cu englezii, ca să nu mai vorbim de americani, pe care a trebuit să-i înfrunte în numeroase ocazii, și în final nici cu rușii.

Mai târziu, respingerea dialogului cu „Franța partidelor” și asumarea unei lungi abstinente politice, pe scurt, recurgerea la o întreagă succesiune de lovitură câştigătoare de poker erau, în mintea sa, menite să protejeze concepția pe care o avea despre patrie.

Până la lovitura finală, cu acel referendum în plus care l-a forțat să abdice, pardon, să demisioneze, și care i-a grăbit în cele din urmă sfârșitul! O ultimă mâna proastă!

Ce n-a reușit el să înțeleagă

Cum de acest strateg îscusit nu a izbutit să înțeleagă, în lumina evenimentelor din mai 1968, pe care le gestionase cu eficiență, anticipând cel mai negru scenariu posibil

după cum o dovedește scurta sa vizită în Germania, la Baden-Baden (în plină criză, cu riscul de a trece drept dezertor și unde, în realitate, se pare că a discutat cu statul major al armatei despre posibilitatea ca lucrurile să meargă tot mai rău, ca revolta să se transforme în insurecție sau chiar în revoluție)... pe scurt, cum de nu și-a dat seama acest excelent tactician că Franța nu mai putea îndura aceste constrângeri, această mantie de plumb sub care era menținută de atâtă amar de vreme? Franța studentimii din mai 1968 (din care făceam și eu parte) nu mai suporta această dictatură a hodorogilor⁴!

Pentru prima dată în viață sa, bătrânul soldat s-a trezit depășit de o chestiune de altfel nesemnificativă, cea a regionalizării. Sau poate că acest plebiscit ratat a reprezentat ceea ce am putea numi o „nevroză de eșec”, un comportament autosabotor. Problema constă în faptul că îmbătrânișe, iar el nu fusese programat pentru bătrânețe. Cu mâna lui scrisese: „Bătrânețea este un naufragiu”⁵. Doar că nu vorbea de el însuși, ci de Pétain... *Sic transit gloria mundi*⁶. Era omul croit pentru toate îndrăznelile, pentru toate riscurile, și nu pentru a menține o lume învechită și nici pentru a se împotrivi nașterii lumii în care suntem azi. Greșeala sa cea mai mare a fost să nu-și dea seama de acest lucru și să țină cu dinții de ideile sale demodate, de valorile sale depășite și bătrânești, de acea ordine perimată.

Până la urmă, ritmurile „ye-ye“ ale muzicii tinere și rebele a anilor '60 i-au venit de hac „hodorogului“.

⁴ „Hodorogi“ era drăgălașa poreclă pe care le-o dădeam părinților noștri la vremea aceea.

⁵ „Bătrânețea este un naufragiu. Ca să nu fim cruțați de nimic, bătrânețea mareșalului Pétain avea să se identifice cu naufragiul Franței.“ — Charles de Gaulle, *Memorii de război*, vol. I: *Chemarea, 1940–1942*, Editura Politică, București, 1969.

⁶ „Aşa trece gloria lumii.“

Reluând biografia lui Charles de Gaulle și supraabundența de documente legate de ea, nu sunt ușor de găsit elemente clar patologice.

PERSONALITATE PARANOIDĂ? Am putea crede, desigur, că, având drept obsesie, drept obiect de identificare (sau chiar de fuziune) măreția Franței, de Gaulle a fost, precum Hitler și Robespierre, un idealist înfocat și, prin urmare, am putea presupune că a avut o personalitate paranoidă. Există însă două deosebiri esențiale care îl diferențiază de acești doi bărbați pe care îi vom analiza în continuare: în primul rând, de Gaulle nu se considera persecutat (nici de evrei, nici de capitaliștii contrarevoluționari) și nici nu dădea dovadă de suspiciozitate ori de interpretări exagerate.

Și, mai ales, la fel ca prietenul său, Winston Churchill, poseda o trăsătură de caracter care le lipsește întotdeauna personalităților paranoide, și anume umorul... uneori rău-tăcios, de altfel! Lui Giscard, ministru său de finanțe la acea vreme, despre al cărui bunic se știa că de fapt cumpărase titlul „d'Estaing“, care i-a propus la un moment dat să contracteze un împrumut de stat, i-ar fi spus: „E drept, Giscard, că în familia voastră, vă pricepeți la împrumuturi“. Se pare că Valéry nu a apreciat cătuși de puțin acest bobârnac, mai ales din partea cuiva al cărui dispreț pentru titlurile de noblețe era bine știut, cu atât mai mult când acestea erau usurpate! În mod similar, când în timpul vizitei de la Salonul de la Bourget, după ce contemplase un aparat militar, se duce la toaletă în compania prim-ministrului, Georges Pompidou, iar acesta îi spune: „Ce echipament grozav, domnule general“, replica prezidențială, care țășnește prompt, „Uită-te în fața ta, Pompidou!“, este nostimă, de un umor tipic bărbătesc, cu iz de popotă, tipic

galic! Și chiar dacă această istorioară este apocrifă, vechiul student la medicină din mine tot se amuză pe seama ei.

HIPERRIGIDITATE? Am putea să-l suspectăm de o rigiditate exagerată, proprie oricărui militar care se respectă, însă nesupunerea față de superiorii săi ierarhici la Verdun, iar apoi în iunie 1940, demonstrează contrariul. Nu era de altfel lipsit de un anumit grad de machiavelism: când la Alger, din balconul său lansează mulțimii de algerieni de origine franceză (*pieds-noirs*) famosul său „Vă înțeleg“, cu toții au crezut că este de partea lor. Dar, nu!, el doar le spunea că îi înțelege, nu și că le dă dreptate. De asemenea, când la Montreal, tot din balconul primăriei, proclamă, spre marea surpriză a consilierilor săi diplomatici: „Trăiască Québecul liber!“, declanșând o incredibilă, extraordinară și memorabilă bucurie a francofonilor, dar și furia imensă a anglofonilor⁷, în realitate pregătise lovitura în mare secret vrând să le dea peste nas nord-americanilor cărora le purta pică, pe bună dreptate, ei care îl excluseră din negocierile de la Ialta și care, la sfârșitul războiului, ar fi vrut să transforme Franța într-o simplă colonie americană!

MEGALOMANIE? În legătură cu chestiunea unei posibile megalomanii, am putea-o evoca pe Yvonne, discretă și blânda sa soție, care glumea, „Cum oi fi putut trăi atâtă vreme alături de un bărbat care vorbește despre el însuși la persoana a treia?“. Cu toate acestea, precedenta anecdată cu Pompidou ne arată că Charles stăpânea perfect autoironia. Capacitatea sa de a accepta înfrângerile electorale, de a-și asuma consecințele, de a suporta stările depresive sau mai degrabă de tristețe și de dezamăgire care urmau acestor înfrângeri, demonstrează o certă modestie. Oricât de bună ar fi fost părerea lui despre sine, ea se estompa

⁷ A fost apoi nevoie să părăsească teritoriul canadian mai repede decât era prevăzut, prezența sa devenind indezirabilă.

întotdeauna în fața concepției sale remarcabile despre patrie.

Respect pentru oameni și cărti

TULBURARE BIPOARĂ? Acest diagnostic a fost uneori luat în discuție, în special de Christine Clerc, admiratoarea sa înfocată, pardon, jurnalistă și analista politică specialistă în viața Generalului⁸. Ea amintește, de exemplu, următorul citat: „Cerul era de un albastru intens, marea era de un albastru intens, soarele arzător făcea să strălucească puntea de oțel a navei... Era o căldură cumplită. Totul ardea. Priveam marea și, atunci, m-am gândit la sinucidere...“ În opinia autoarei, de Gaulle ar fi trecut și prin alte momente de melancolie. Primul dintre ele, în perioada Crăciunului lui 1917, în timpul captivității sale: ca Tânăr ofițer, a rămas prizonierul nemților timp de opt-sprezece interminabile luni. Cel de-al doilea, în 1928, în lunile de după nașterea celui de-al treilea copil al său, Anne, o fetiță suferind de sindromul Down. Citind rândurile scrise la moartea mezinei sale, este greu să nu ni se strângă inima. Reușise să accepte handicapul copilei, fusese desigur afectat, dar îi dăruise până la capăt dragostea și tandrețea sa nemărginită. A fost însă o rană narcisică pentru un tată care, ca toti tații, visase să aibă copilul ideal.

Cu siguranță, toate aceste manifestări nu sunt suficiente pentru a pune diagnosticul de tulburare bipolară. În niciun caz nu suferi de tulburare bipolară pentru că treci de-a lungul vieții prin pase mai proaste și ai uneori idei de suicid. Acest diagnostic, foarte la modă, este mai complicat și în același timp mult mai precis decât s-ar putea crede. Spre deosebire de Winston Churchill, de pildă, nu regăsim *a priori* niciun antecedent familial, ca de altfel nici vreun episod maniacal. Mai mult, fiecare dintre episoadele depresive descrise de Christine Clerc este legat de o situație cu adevărat dramatică, în vreme ce schimbările

bruște de dispoziție, cu stări depresive sau maniacale din cadrul tulburării bipolare sunt rapide și adesea, deși nu obligatoriu, fără cauze obiective. În opinia mea, episoadele de melancolie ale lui de Gaulle erau (chiar dacă expresia o să vă pară ciudată) legitime.

DEPRESIV? O altă ipoteză presupune existența unei depresii recurente. Încă o dată, acest tip de simptom ar trebui să fie, măcar o dată, spontan. Or, după cum am văzut din toate exemplele anterioare, schimbările bruște de dispoziție ale lui Charles de Gaulle survineau ca reacție la evenimente în mod obiectiv tragic: pierderea libertății, a țării natale, a ficei iubite. Si apoi, chiar termenul de depresie ar trebui folosit cu prudență: există într-adevăr o diferență imensă între tristețe, doliu și depresie. Cine nu s-ar lăsa pradă, în împrejurări similare, unor momente de descurajare, de disperare sau unor gânduri de-a dreptul negre? Când ești un patriot înfocat care își iubește la nebunie patria, crescut în ideea de a apăra cu orice preț măreția Franței, și te află în plin dezastru, cu nemții pe urmele tale și în dezacord cu superiorii tăi ierarhici, anumite stări sufletești nu par deloc deplasate. La fel, când ca atâtia alți părinți ai suprainvestit, ai înconjurat cu afecțiune un copil cu o anumită dizabilitate, iar acesta dispare, și în această situație resimțirea unei dureri crunte este inevitabilă. În fine, să ne amintim că depresia adevărată este însotită de ceea ce numim inhibiție psihomotorie. Cu alte cuvinte, când ești deprimat, ești incapabil să acționezi și cu atât mai puțin să anticipatezi. Nu putem spune că de Gaulle era inhibat când s-a instalat la Londra. Când, de exemplu, a instituit Franța liberă, a lansat apelul din 18 iunie, a desfășurat o activitate diplomatică deosebit de furtunoasă cu englezii, cu americanii și cu rușii, de Gaulle nu funcționa „cu încetinatorul“, și cu atât mai puțin nu se afla într-un „punct mort“!

⁸ Christine Clerc, *Tout est fichu!*, Paris, Albin Michel, 2017.

Tristețea, durerea — acestea sunt sentimente normale, firești, spontane, care nu au nicio legătură cu afecțiunea depresivă. Adesea, dacă întrebăm un pacient cu un trecut depresiv, dar aflat într-o stare de remisiune stabilă și care a pierdut pe cineva drag și a mers la înmormântarea acelei persoane: „Suferința pe care o simți acum seamănă cu cea pe care o resimțeai când erai deprimat?”, răspunsul este invariabil negativ. Pacienții cunosc perfect natura esențial diferită a tristeții depresive și a tristeții reactive, îndeosebi a celei legate de doliu.

DIAGNOSTICUL MEU

• NU AM CE DIAGNOSTIC SĂ PUN!

Iată un proiect care nu începe prea bine deoarece sunt incapabil să găsesc vreun soi de patologie, în sensul psihiatric al termenului, în cazul generalului de Gaulle. El este una dintre cele doar două personalități din „colecția mea” care au fost sănătoase din punct de vedere psihic.

• Și dacă mi-ar fi fost pacient?

I-aș fi recomandat un amestec de șofran și rhodiola pentru episoadele sale de tristețe.

Capitolul 2

Adolf Hitler

(1889 – 1945)